

OREL KRÁLOVSKÝ (*AQUILA HELIACA*)

Hnízdní péče o mláďata je u těchto vrcholových predátorů nepoměrně delší než u menších druhů ptáků. Zatímco mladí orlí opouštějí hnízdo po několika měsících od snesení vajec, tak např. drozd zpěvný to absolvuje během čtyř týdnů.

Robert Doležal

Ve starší literatuře zabývající se naší avifaunou bychom orla královského marně hledali. Existuje sice řada historických pozorování jednotlivých ptáků, párů i dospělých s mladými, ale první prokázané hnízdění tohoto druhu na našem území pochází až z roku 1998. K zahnízdění došlo na soutoku řek Moravy a Dyje na Břeclavsku. Původní, každoročně hnízdící pár byl v roce 2001 ve stejné oblasti doplněn párem druhým. V následujících letech se tu vytvořila populace dvou až tří hnízdících párů. Uvedená oblast se nachází na severozápadním okraji areálu rozšíření orla královského a jeho šíření tímto směrem koresponduje s nárůstem jeho stavů v Maďarsku a na Slovensku. Ač se jedná o nejzápadnějšího u nás hnízdícího dravce řazeného k celosvětově ohroženým druhům, naše legislativa na něj tak trochu pozapomněla.

Rozšíření a početnost

Orel královský je druhem s palearktickým typem rozšíření, jehož areál se rozkládá od ČR (jižní Morava), Rakouska (Dolní Rakousko) a Slovenska na západě, přes jihovýchodní Evropu a jih Ruska do střední Sibiře. Izolované populace se nacházejí na východě v Turecku, na Kypru a v Zakavkazí (Šťastný et al., 2006). Další izolovaná populace z Pyrenejského ostrova je v současnosti považována za samostatný druh orel iberský (*Aquila adalberti*). Do poloviny minulého století početní stavy orla královského v Evropě silně klesaly,

později se stabilizovaly a místně se začaly zvyšovat spolu s rozšiřováním areálu. Zvyšování početnosti je patrné především v západní části areálu, zatímco v jihovýchodní části (Turecko) úbytek stále pokračuje. Přesto je evropská populace, odhadovaná na 850 hnízdních párů, celkově hodnocena díky silné jádrové populaci v Rusku jako stabilní (BirdLife International 2004). V ČR byla populace orla královského v roce 2013 odhadována na 3–5 párů a hodnocena byla jako stabilní (Landsfeld, 2013). V Červené knize ohrožených druhů ČR figuruje tento druh v kategorii CR – druh kriticky ohrožený.

Prostředí a způsob života

Orel královský obývá nevysoké hory s převážně listnatými (na Slovensku bukovými) lesy, které navazují na rozsáhlé nížiny, využívané jako loviště. V Maďarsku, na Slovensku i na jižní Moravě dává při hnízdění v poslední době přednost lužním lesům, ale mohou to být i větrolamy, menší skupiny stromů i solitéry, což odpovídá původnímu prostředí tohoto druhu ve stepní a lesostepní krajině (Šťastný et al., 2006). Zatímco staří ptáci jsou víceméně stálí a přeletují jen nedaleko na jih od hnízdišť, mladí ptáci jsou téměř výhradně tažní. V západní části

areálu táhnou na Balkán a ke Středozevnímu moři (nejdále do Turecka), ve východní části pak podél Středozevního moře a přes Suezský průplav do Egypta a po severní hranici Súdánu (Cepák et al., 2008).

Popis

Mohutný dravec s rozpětím křídel kolem dvou metrů. Dospělí ptáci jsou celkově černohnědí se světle žlutavým temenem a týlem a s bílou skvrnou na lopatkách. Na světlém ocase je patrná široká tmavá koncová páska. Mladí ptáci jsou světle hnědí díky světlým lemům obrysových per. S každým dalším přepeřováním působí ptáci tmavěji a světlých lemů per ubývá. Šatu dospělých dosahují v 5. roce života. Křídla jsou rovnoměrně široká, při plachtění jsou držena vodorovně. Na hnízdišti se ozývá zvonivým „krok krok krok“ připomínajícím krkavce (Hudec a kol., 2005).

Hnízdění a péče o mláďata

V okolí hnízdiště se orli královští na jižní Moravě zdržují celoročně. Pokud pár nevyužije k hnízdění některého ze starých hnízd, pak si nové staví již během listopadu a prosince. Stavěna jsou ze silnějších větví a vystlána bývalými suchou trávou a čerstvými větvičkami. V našich podmínkách se hnízda nacházela na vrcholcích okrajových stromů lesních porostů (dub letní, topol bílý, borovice lesní) ve výšce 18–34 metrů, přičemž věk porostů se pohyboval u dubu a borovice mezi 100 a 150 lety a u topolů mezi 30 a 60 lety (Horal, 2009). Svatební lety jsou na jaře doprovázeny živými hlasovými projevy. Na přelomu března a dubna (u nedospělých ptáků i v polovině dubna) snáší samice zpravidla 2 (1–3) vejce. V sezóně se střídají

Orel královský může být považován za našeho nejzácnějšího velkého dravce; jeho jihomoravská hnízdiště tvoří severozápadní hranici jeho areálu rozšíření. Foto: Zdeněk Tunka

oba rodiče a mláďata se líhnou po 42–45 dnech inkubace (v polovině května). Rodiče o ně pečují následujících 65–75 dní a mladí ptáci opouštějí hnízdo na přelomu července a srpna. Krmení jsou ještě nějakou dobu po vylétnutí a ve společnosti rodičů se pak zdržují po celou zimu přibližně do konce února. Orli královští hnízdí jednou ročně a pohlavní dospělosti dosahují ve věku 5–6 let (Hudec a kol., 2005).

Potrava

Za potravou zalétají orli královští do polí zemědělské krajiny. Loviště našich ptáků leží na rakouské straně ve vzdálenosti 5–10 km od hnízdiště, ale v době sečení luk sbírají potravu (vysečené živočichy) i přímo v oboře Soutok. Mláďatům jsou přinášeni na hnízdo hlavně zajíci polní, křečci polní a bažanti obecní. Lovecké schopnosti orlů královských nejsou příliš dobré, a tak se v případech větší kořisti jedná především o živočichy vysečené v době polních prací a sklizně luk. V mimohnízdním období tvoří podstatnou část jídelníčku orlů hraboši polní (Horal, 2009).

Význam a ochrana

Zmínka v úvodu o tom, že naše legislativa na orla královského coby celosvětově ohrožený druh trochu pozapomněla, je opodstatněná. Orel královský sice ne početně, ale přesto hnízdí na území ČR již od roku 1998. Bez ohledu na tento fakt bohužel stále není uveden v příloze č. III vyhlášky č. 395/1992 Sb. a nespadá tedy mezi zvláště chráněné druhy živočichů ve smyslu § 48 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (Horal, 2009). Mimo jiné to znamená, že i když figuruje v příloze I o ochranně volně žijících ptáků 79/409/EHS, není předmětem ochrany v Ptačí oblasti Soutok – Tvrdonicko, ve které se vyskytuje. Orla královského nalezneme také v příloze č. I úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES). Zde náleží mezi 500 druhů živočichů, kterým hrozí vyhynutí, a proto je mezinárodní obchod s těmito druhy zakázán a je povolován jen výjimečně.

U nás je orel královský ohrožen převážně lidskou činností v podobě vyrušování při lesnické práci, nezákonným odstřelem či kladením otrávených návnad a kolizemi s elektrickým vedením. Potenciální ohrožení představuje také stavba větrných elektráren. Ochranu orla královského znesnadňuje navíc časté přemísťování hnízd a jejich ne-

Výrazným znakem dospělých ptáků jsou velké bílé skvrny na lopatkách.

V letech 1998–2008 došlo na Břeclavsku ke 20 hnízdním pokusům, při nichž se ze 39 snesených vajec vylíhlo 28 mláďat. Úspěšně jich bylo vyvedeno 24 (Horal, 2009).

stabilita, kdy opakovaně dochází ke zřícení celého hnízda či vypadnutí mláďat. Vzhledem k malé populaci orla královského v ČR je pro ni z dlouhodobého hlediska nebezpečný úhyn každého jedince (www.biomonitoring.cz). Pokud chceme přispět k zachování této populace, je nutný monitoring hnízdišť tohoto druhu, případné zabezpečení hnízd z hlediska stability a přísná opatření omezující v maximální možné míře veškeré vyrušování ať už s ohledem na lesní práce či pohyb osob v jejich blízkosti.

Seznam použité literatury je k dispozici u autora. Další fotografie je možné zhlédnout na internetových stránkách autora fotek: www.birdphoto.cz.

Autor:

*Ing. Robert Doležal
www.birdwatcher.cz
E-mail: dodin@post.cz
Foto: Zdeněk Tunka*

